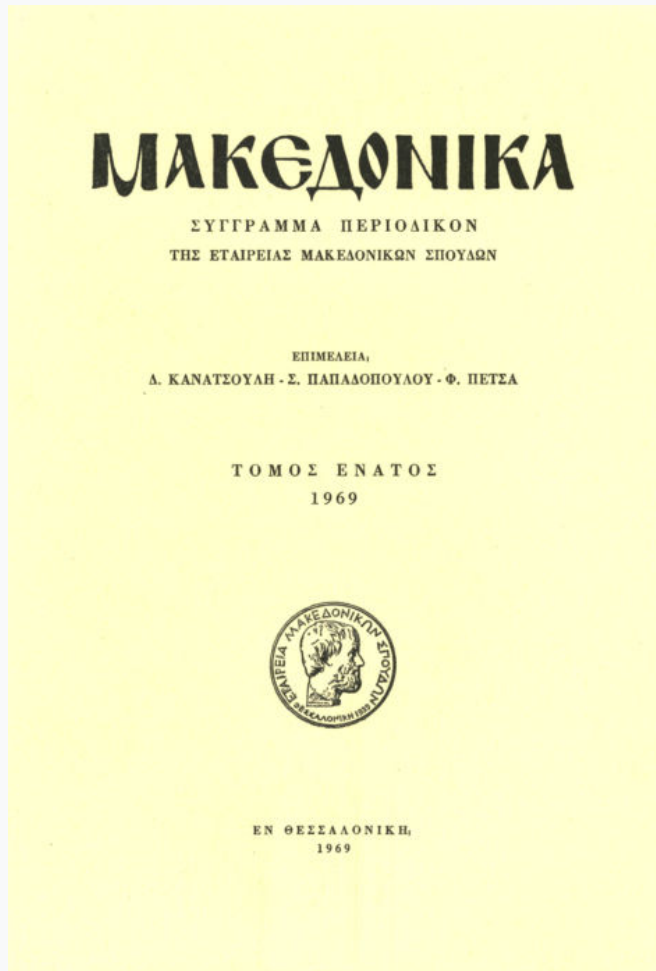

Μακεδονικά

Τόμ. 9 (1969)

Το πρωτότυπον της διαθήκης του οσίου Νικάνορος του Θεσσαλονικεως και τέσσερα άλλα ανέκδοτα έγγραφα

Νικόλαος Π. Δελιαλής

doi: [10.12681/makedonika.1045](https://doi.org/10.12681/makedonika.1045)

Copyright © 2015, Νικόλαος Π. Δελιαλής

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Δελιαλής Ν. Π. (1969). Το πρωτότυπον της διαθήκης του οσίου Νικάνορος του Θεσσαλονικεως και τέσσερα άλλα ανέκδοτα έγγραφα. *Μακεδονικά*, 9, 243–265. <https://doi.org/10.12681/makedonika.1045>

ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΝΙΚΑΝΟΡΟΣ ΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΣ ΚΑΙ ΤΕΣΣΕΡΑ ΑΛΛΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

Τὴν ὑπαρξὴ διαφόρων χειρογράφων καὶ ἐγγράφων στὴ μονὴ τῆς Ζάβορδας τὴν γνωρίζαμε ἀκόμη ἀπὸ τὸ 1908, χωρὶς ὅμως νὰ ξέροουμε καὶ τὸ περιεχόμενό τους, γιατί ἡ μονὴ τὰ φύλαγε σὲ εἰδικὴ κρύπτη τῆς. Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ τελευταίου μεγάλου πολέμου τὰ παραπάνω χειρόγραφα καὶ ἔγγραφα, μαζὶ μὲ τὰ κειμήλια, ἱερὰ σκεύη κλ., μεταφέρθηκαν γιὰ ἀσφάλεια στὴν Κοζάνη, ἀπὸ ὅπου, μετὰ τὸν πόλεμο, τὰ παρέλαβαν καὶ πάλιν οἱ μοναχοὶ καὶ τὰ τοποθέτησαν γιὰ φύλαξη στὸ κωδονοστάσιο τῆς μονῆς (εἰκ. 1). Ἐκεῖ, τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1959, βρῆκε ἀπροσδόκητα τὸ χειρόγραφο τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Φωτίου ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Λίνος Πολίτης. Μαζὶ μὲ τὸ λεξικὸ τοῦ Φωτίου βρέθηκαν ἐπίσης καὶ ὀρισμένα χειρόγραφα, ἀνάμεσα στὰ ὅποια καὶ τὸ πρωτότυπο τῆς διαθήκης τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς μονῆς Ὁσίου Νικάνορος, ἓνα ξενόγλωσσο κηρόβουλλο σὲ περγαμινὴ καὶ μερικὰ τουρκικὰ φερμάνια.

Τὴν διαθήκη τοῦ Ὁσίου Νικάνορος τὴν δημοσιεύσαμε καὶ παλαιότερα ἀπὸ τὸν κώδικα τῆς μονῆς, ὅπως τὴν εἶχε ἀντιγράψει ἀπὸ τὸ πρωτότυπο στὰ 1692 κάποιος Ἰωάννης Ζωγράφος ἀπὸ τὰ Γιάννινα¹. Τώρα ὅμως πού βρέθηκε τὸ πρωτότυπό τῆς, θεωροῦμε σκόπιμο νὰ ἐπαναλάβουμε τὴν ἔκδοσή τῆς καὶ μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ δημοσιεύουμε καὶ τέσσερα ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα πού βρέθηκαν μαζὶ μὲ τὴν διαθήκη: Σιγίλλιο τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν Μελετίου τοῦ ἔτους 1677, ἀντίγραφο σιγίλλιο τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν Ἰωάσαφ τοῦ ἔτους 1732, σιγίλλιο τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Γαβριὴλ Γ' τοῦ ἔτους 1782, καὶ ἀχρονολόγητη «ἀπανταχοῦσαν» τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς Φιλοθέου.

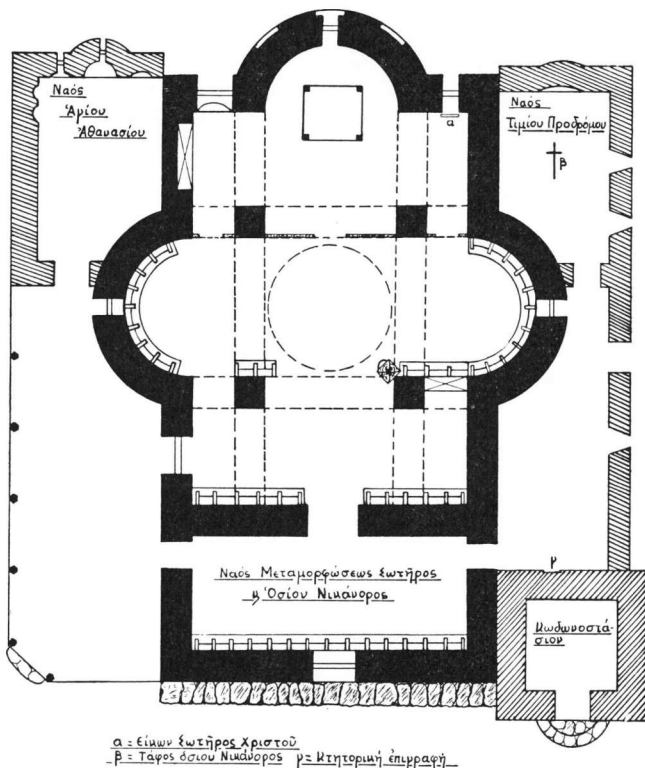
1. Ἡ διαθήκη τοῦ Ὁσίου Νικάνορος

Τὸ κείμενο τῆς διαθήκης (εἰκ. 2), ὅπως τὸ διαβάσαμε ἀπὸ τὸ πρωτότυπό τῆς, εἶναι τὸ ἑξῆς:

---

1. Νικ. Π. Δελιαλῆ, Ἡ διαθήκη τοῦ Ὁσίου Νικάνορος τοῦ Θεσσαλονικέως «Μακεδονικά», 4 (1955-1960), σ. 416-425. Τὴν μελέτη καὶ ἔκδοση τῶν τοιχογραφιῶν τῆς μονῆς, καθὼς καὶ τῶν ἀργυρῶν κειμηλίων τῆς, τὴν ἔχει ἀναλάβει ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Στυλιανὸς Πελεκανίδης. Ἐπίσης μὲ τὰ κεντητὰ ἄμφια τῆς Ζάβορδας ἀσχολεῖται ἡ βυζαντινολόγος δεσποινὴς Μαρία Θεοχάρη.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΟΝΗΣ ΕΝ ΚΑΠΛΙΣΡΑΤΩ. ΟΒΕΙ (ΖΑΒΟΡΔΑΣ)

Εἰκ. 1. Κάτοπις τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς Ζάβορδας.

νεόφυτος¹ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς α΄ ἰουστινιανῆς καὶ πάσης βουλγαρίας, σερβίας, ἀλαβανῆας καὶ τὸν ληπόν—

νικάνωρας ἱερομόναχος, τάχα καὶ πνευματικὸς πατήρ, καὶ ηγούμενος τῆς ἐν τῇ μονῇ τῆς σεβασμίας τοῦ σωτῆρος χριστοῦ, ὡ γέγονας, καὶ κτήτωρ τῆς αὐτῆς μονῆς, / κατα παραχώρησεν Θεοῦ γενομένου, ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, καὶ πολυκίνδυναις τοῦ ὀγδοῦ αἰῶνος, τοῖς εὐρισκομένοις μοναχοῖς, ἱεροδιακόνοις τε, καὶ / ἱερομονάχοις ται καὶ πνευματικοῖς μετὰ καὶ τοῦ δευτεραρίου² τοῦ λεγομένου δικαίου, καὶ τῶν μέλλοντα κατὰ κερὸν τὴν ἡγουμενίαν ἀναδέχεσθαι. ἐν κυρίῳ / χαίρειν ἐγὼ ἀδελφοὶ ἐβουλόμην γράψαι διαθήκην πλατύτερον, διαλαμβάνουσαν τα πάτρια τῆς μονῆς πὼς ἐκτίσθη καὶ μεθόσων κόπων, καὶ κιν/
 5 δυνων καὶ με πόσης παλικῆς³, καὶ συνδρομῆς ἐπεριποιήθησαν τὰ μετόχια καὶ πάντα τὰ ἐναυτῆς, καὶ ἐβουλόμην γράψαι καὶ πόσα δυνά ὑπέστην ἐν / τῇ συλλογῇ τῶν μοναχῶν. καὶ οἷα κατεπάλαισα πικρά. ἀλλ ὁ καιρὸς ἐκβιάζει με εἰς ἕτερα, ἐπειδὴ ἐνεχειρίσθη τὴν ἐν τῷ καλιστράτῳ ὄρι οἴκησιν, / καὶ τὴν ἀνάκτησιν, τῆς σεβασμίας μονῆς, τῆς εἰς ὄνομα τιμώμενον, ἅγιος γεῶργιος⁴, κακίθεν μετάναστεύω λοιπὸν συχνὰ ἀπὸ ὄρος, εἰς ὄρους. / καὶ ἀπὸ τοῦ καλληστράτου, ἐρχόμενος ἄπάνου, εἰς τὴν κορηφὴν τοῦ βουνοῦ εὐρὸν πέπαλεωμένο, καὶ χαλασμένο θεμέλιω⁵. καὶ τόπος / δίσβατος, καὶ λόγγος πολλῆς, καὶ διαποκάλιψην Θεοῦ ἐρχομένου μου ἄπάνου εἰς τὸ ὄρος. καὶ δουλέβοντας τὸν τόπον,
 10 εὐρὸν τὴν οἰκὸνα τοῦ σωτῆρος χριστοῦ τῆς μεταμορφώσεως⁶. κακὶ μὲ πολλοὺς κόπους καὶ μόχθους, ἀνίγυρα τῶν ναῶν τοῦ σωτῆρος χριστοῦ τῆς μεταμορφώσεως. μετὰ τῶν κελίων / καὶ τράπεζαν. καὶ ἀρχονταρίκην, καὶ μανγκιπίων⁷, καὶ ἀμπελικές. καὶ τα μετόχια. τοὶ σπουζουμάδη⁸ λέγω, μετὰ δῖω μίλους. καὶ τὴν σύ/νιτζα⁹ καὶ τὴν λον-

1. Δὲν μνημονεῦται ὑπὸ τοῦ Ἀμασειᾶς Ἀνθίμου Ἀλεξοῦδη, Ἐκκλησ. Ἀλήθεια 1888, τόμ. 9ος, σ. 158-160.

2. *δευτεράριος*: διαχειριστής.

3. *παλική*: πάλη;

4. Ἅγιος Γεώργιος: βλ. Ν. Δελιαλή, ἔ.δ. σ. 418, σημ. 5.

5. *εὐρὸν πεπαλαιωμένο καὶ χαλασμένο θεμέλιω*: Τὸ μοναστήρι κτίστηκε στὰ ἐρείπια παλαιότερου κτίσματος, πράγμα τὸ ὁποῖο ἀποδεικνύει ἡ ὑπαρξὴ ἀρχαιότερων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν ἐνσωματωμένων στὸ σημερινὸ κτίσμα: α) μαρμαρίνου ἀμφικιονίου ποῦ χρησιμεῖει σάν σκαλοπάτι στὴν εἰσοδο τοῦ ὑπογείου, β) μαρμαρίνου ἀμφικιονίου, ποῦ χρησιμεῖει σάν κάθισμα στὸ ναὸ τοῦ μετοχίου τῆς μονῆς.

6. Πβλ. σχετικὴ τοιχογραφία τῆς Μεγάλης Παναγίας Σαμαρίνας (εἰκ. 3).

7. *μανγκίπιων*: ἀρτοποιεῖον.

8. *σπουζουμάδη*: πιθανὸν τοπωνύμιον. Ἡ λέξις δὲν ὑπάρχει στὸ κείμενον τοῦ ἀντιγράφου τῆς διαθήκης.

9. *Σύνιτζα*: πιθανὸν τοπωνύμιον.

Εικ. 3. Ὁ Ὁσιος Νικάνωρ σκάβοντας βρίσκει τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ.
Τοιχογραφία τοῦ ναοῦ τῆς Μεγάλης Παναγίας στὴ Σαμαρίνα.

- γκά¹ μετὰ ὥριᾶ τῆς καὶ μετα χοραφῖᾶ τῆς κλισοῦρας². καὶ εὐρίσκονται καὶ τὴν σήμερον ταῦτο πεπαλαιωθέν, βούλομαι προσ/πιάσαι, Θεοῦ βοηθοῦντος, ἔάν καὶ φθάσω ταῦταις γοῦν ταῖς φροντισί περιπλακεῖς, καὶ τὸ απληροφόρητον τοῦ θανάτου φοβηθῆς. ἔκρι/να γράψαι κᾶν μικρὰν διαθήκην διὰ πολλῆς τῆς πρὸς ὑμᾶς ἀγάπης. ὅθεν πάρενῶ καὶ παρα-
 15 ραγγέλλω πάντας. ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ σω/τύρου χριστοῦ ἵνα κοινοβιακῶς πολιτεύεσθαι ἀπο τὴν σήμερον εἰς πᾶν ὅτι καὶ ἂν ἔχετε, βρωτά, καὶ ποτά, καὶ ἐνδύματα. καὶ εἰς χρυσόν, καὶ ἄρ/γυρον. πρὸ πάντων δὲ τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπην, καὶ τὴν εὐλάβιαν, καὶ τὴν ευσέβειαν, καὶ τὴν εἰς ἀλλήλους πνευματικὴν ἀγάπην τε καὶ ὁμόνοιαν. τιμάτε οὖν ἀ/λλήλους, καὶ ὑποτάσσεσθαι ἐν φόβῳ Θεοῦ. καὶ ἐνγκρατέβεσθε ἐκ πολλῶν βρωμάτων. καὶ μὴ σπαταλίξεσθε ὡς οἱ κοσμικοί. καὶ μὴ γελάτε ὡς τὰ ἔθνη. / καὶ μὴ ἀργολογεῖτε, καὶ κοφυρομίλειτε εἰς τὴν ροῦγαν ὡς αἱ πελελαί³ τῶν γυναικῶν. ἀλλὰ σιωπάτε, καὶ λέγετε κύριε ἰησοῦ χριστὲ ἐλέησον με. καὶ μὴ προ/δίδετε καὶ ἐγκαλλήτε ἀλλήλους ὡς ἰουδας. καὶ μὴ φανερώνετε τὰ μυστηριακά σας εἰς τοὺς κοσμικοὺς ὡς ἰουδας. καὶ
 20 μὴ ἐμπέζετε ἀλλήλους / ὡς οἱ χαναναῖοι⁴ τῶν πατέρα αὐτῶν. καὶ μὴ μεθύσκεσθαι οἷ ὡς σοδομῆτε. καὶ μὴ βλασφημεῖτε ὡς ἰουδαῖοι. καὶ μὴ μετεωρίζεσθε ὡς ἄσοφοι. / ἀλλ' ὡς σοφοὶ καὶ ὀρθόδοξοι χριστιανοί, καὶ μοναχοί, εὐσεβῶς καὶ δικαίως πολιτεύεσθαι. καὶ κρατεῖτε τὴν παράδοσιν τῶν ἁγίων πατέρων ὅσα ἐν τῷ / νόμῳ ἔγραψαν περὶ πείστεως, καὶ περὶ πολιτείας. καὶ ὅσα τὸ τυπικὸν τοῦ ἁγίου σάββα⁵ διάκελεβή περὶ τάξεως ἐκκλησιαστικῆς, καὶ περὶ ἀρετῆς οὕτως / κρατεῖτε. καὶ γυναῖκα μὴ εἰσελθῆ εἰς τὸ μοναστήρι. μήτε καλογραία, μήτε κοσμικῆ. μὴδὲ κᾶν βασίλισσα, ἢ βασιλέως μήτηρ, ἢ θυγάτηρ. μὴ / δὲ νέον παιδί δεχθῆτε ἀπὸ τὴν σήμερον ἀπὸ τοῦς δέκα καὶ ὀκτῶ χρόνους καὶ κάτωθεν⁶,
 25 ὅσοι δὲ εὐρέθησαν πρὸ τῆς διαθήκης μενῆταισαν ἐν τῷ / μοναστηρίῳ. μὴτε παιδίον κοσμικὸν μανθανέτω αὐτόθεν γράμματα. μὴδὲ ἀνάξιον τινὰ χειροτονήσητε διάκονον, ἢ πρεσβεῖτερον. μὴτε φθο/νερόν, μὴτε μέθεισον ἢ ὑβριστήν, ἢ παιδαριστήν, ἢ φιλοκάβαλον. ἢ φιλοσυμποσῖαστήν οὗτοι γὰρ ἐρήμωσαν τὰ μοναστήρια, καὶ τῶν κόσμον. / καὶ ἄλλο δὲν παροξύνει τὸν Θεὸν ὡς ἀνάξιος ἱερεὺς, ἢ διάκων. δια τοῦτο

1. Λογκά: τοπωνύμιον, βλ. Ν. Δελιαλή, ἔ.ἀ., σ. 419, σημ. 10.

2. Κλεισοῦρα: τοπωνύμιον παρὰ τὴν μονήν.

3. πελελαί: στὸ ἀντίγραφον πελαί, κοιναὶ γυναῖκες.

4. Χαναναῖοι: Βλ. Γένεσις, Κεφ. ι', παρ. 6-18.

5. Τυπικὸν Ἁγίου Σάββα: Βλ. Παπαδοπούλου Α. Χρυσοστόμου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, σ. 181.

6. Ἰσχύει καὶ ἐδῶ τὸ «ἄβατον» τοῦ Ἁγίου Ὁρους.

- οὐ μέλλοντες γενέσθαι διάκωνοι, καὶ ἱερεῖς, ἐστῶσαν καθαρῶν καὶ ἀκαταγνώστου βίου. / ἔχοντες καλλὴν μαρτυρίαν ἔσωθεν ἀπὸ τὸν πνευματικὸν πατέρα, καὶ ἔξωθεν ἀπάντας ἀνθρώπους, καὶ πρότου χειροτονηθῆναι, καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν, νὰ μὴ / δὲν τρογοπιναρίζουν μετὰ ἀλλοπίστους μήτε με λατίνους, μήτε νὰ φένονται εἰς αὐτούς, μήτε φιλιάν
- 30 καὶ ἀγάπαις νὰ ἔχουν μεταυτοῦς. μήτε εἰς / κρισιν νὰ ὑπάγη διάκονος, ἢ πρεσβύτερος. ἀλλὰ τὲς ἐξωτέρες κρίσαις, καὶ ταῖς χονδροδουλείαις, καὶ ταῖς ἀπανδοχαῖς τῶν αὐθεντάδων, νὰ ταῖς / ἐπίβλέπουν οἱ ἰδιώταις, καὶ ἡ γέροντες τοῦ μοναστηρίου μὲ πολλὴν φόβον καὶ τρόμον, καὶ πολλὴν εὐλάβειαν, καὶ με ἀλλείθειαν, πρὸς τὰ ἐξοδα ἢ / δὲ τῆς θελεῖσι νὰ τρογοπιναρίζει με αὐθεντάδαις τοῦ καιροῦ τούτου ὡς εἶναι ἰσμαῖλιται¹, καὶ να διαβαίνει ὁ λόγος του εἰς αὐτούς, νὰ ἔχη φιλιάν / μεταυτοῦς, ἄς ἀφήσει τὴν ἱερωσύνη, καὶ οὕτως ἄς δῶκει ταις τοιαύταις ὑπόθεσαις. καὶ ἱερομόναχον μὴ γυνόσκοντα τὸν νόμον, καὶ τὰς ἀγίας γρα/
- 35 φᾶς ὡς πρέπει, ἡγοῦμενον μὴ ποιήσεται. ἀλλὰ μανθανέτω πρότερον τὸν νόμον καὶ τὰς ἀντολᾶς, καὶ τότε γενέστω διδασκα/λος, καὶ ἡγοῦμενος. ἐπὶ μὴ εἰδῶς νόμον, πῶς διδάξει νομον, πῶς διορθώσει, πῶς κανονήσει, τυφλὸς γὰρ τυφλὸν ἐὰν ὀδηγῆ, ἀμφοτέροι / εἰς βόθυνον² ἐμπεσοῦνται φησὶ ὁ κύριος. ἐὰν δὲ μὴ εὐρεθῆ ἄξιος γεννηθῆναι ἡγοῦμενος ἀπαυτῆς τῆς ἀγίας μονῆς τοῦ σωτῆρος χριστοῦ, καὶ κινδυνεύει τὸ μο/ναστήριον χωρὶς ποιμένα. σκεψάτωσαν οἱ γέροντες του μοναστηρίου, καὶ τῆς συνάξεως, καὶ ἐρωτάτωσαν μετὰ ἀκριβείας καὶ τοὺς ἰδιώτας. καὶ ἐὰν εὐρε/θῆ πρόσωπον εἰς τὴν μονὴν, του σωτῆρος χριστοῦ τοῦ μετεώρου πρόσκαλεσάστοσαν αὐτῶν, καὶ ποιείσωσιν ἡγοῦμενων, καὶ ἐὰν δὲν εὐρεθῆ ἐκὶ ἅς / ἐξεζητίσωσιν, ἐκ τὴν μονὴν τοῦ βαρλαάμ. καὶ ἐὰν καὶ ἀπεκὶ γέν(η) στέρισις. να παγένεται εἰς το μοναστήρι, τοῦ
- 40 τιμίου προδρόμου, τοῦ ἐν τῆ σκήτη / τῆς βέρριας, εἰς τὸ κτήριον τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ καὶ συνασκητοῦ, κυρ διοπισίου. μετὰ πολλῶν δακρίων καὶ ὤμογῶν καὶ στεναγμῶν νὰ προσκαλέσεται τίμι/ον πρόσωπο δια ηγοῦμενον. ἐὰν δὲ μὴ εὐρεθῆ πρόσωπον ἄξιον λόγῳ καὶ ἔργῳ εἰς τὰς προειρημένας μονᾶς, ποισάτωσαν καὶ τὸν τυχόντα ἐν τη μονῇ, / μόνον ἔστω εὐλαβεὶς καὶ σώφρον, καὶ ἄξιος ἱερέυς. παραγγέλλω δὲ καὶ τοῦτο ἵνα μὴ γένηται χειροτονητὸς ἡγοῦμενος, τοῦ ἀγίου ἀρχιερέως. διότι ὁ χει/ροτονηθεὶς ἡγοῦμενος, παρὰ ἀρχιερέως ὀφείλει μέχρι θανάτου εἶναι ἡγοῦμενος, καὶ ἡ παρούσα γεννεὰ μικρόφυχος οὔσα, οὐ δύναται τοῦτο / ὑπομείναι. καὶ διὰ τοῦτο ἀτοί τους, ἢ μοναχοὶ ποισάτωσαν τὸν

1. Ἰσμαηλίται: Ὁθωμανοί.

2. Βόθυνον (βόθυνον): Βλ. Μ α τ θ α ἰ ο υ, κεφ. ΙΒ', παρ. 11, κεφ. ΙΕ', παρ. 14, ὡς καὶ Λ ο υ κ ᾱ, κεφ. ΣΤ', παρ. 39.

- ἡγοῦμενον, καθὼς οἶδαμεν καὶ εἰς τὸ ἅγιον ὄρος. καὶ εἰς τὰς ἁγίας μονὰς τοῦ μετεώρου. / μόνον ἐρωτάτωσαν τὸν ἀρχιερέαν, καὶ λαμβανέτωσαν συγχώρησιν καὶ μόνον. καὶ ὅταν μέλουσι ποιήσουν ἡγοῦμενον, προσκαλεσάσθωσαν τὸν / εὐρισκόμενον ἡγοῦμενον, ἐν τῷ μετεώρῳ, ἢ ἐν το βαρλαάμ, ἢ ἐκ τῆς ἁγίας μονῆς τοῦ τιμείου προδρόμου. ἵνα μετὰ το μνημονευθῆναι πα/ρα του ἱερέως, τὸν μέλλοντα γενέσθαι ἡγοῦμενον, ἐπάρη τὴν πατερίτζαν ὁ εὐρεθῆς ἡγοῦμενος, ἀπὸ τὰ τρία μοναστήρια / ὡ προεγράψαμεν, ἀπὸ τὴν ἁγίαν εἰκόνα τοῦ δεσπότης χριστοῦ, καὶ δίδωσι τὸν νέον ἡγοῦμενον τοῦ σωτύρος χριστοῦ τῆς μετὰ μωρ/-φόσεος. καὶ ἀσπάζεται τὴν χεῖρα τοῦ εὐρεθέντος ἡγοῦμενου, ὁ νέος ἡγοῦμενος καὶ λαμβάνει τὴν πατερίτζαν. καὶ ὁ/ταν καθίση εἰς τὸν θρόνον, ἀσπάζετε ὁ εὐρεθῆς ἡγοῦμενος τὴν χεῖρα τοῦ νέου ἡγοῦμενου. καὶ δίδωσι τὴν διαθήκην / εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ λέγει αὐτῶν, βλέπε ἀδελφέ, μὴ παρέβης τὴν ἐντολὴν, μήπως ἐξῆς τὸ τῆς παρακοῆς κρίμα, ἀλλὰν / ὀρίζου, καὶ κραταιοῦσθω ἡ καρδία σου. καὶ πρόσθεος μάλλον ἐπὶ καλῶ τὸ καλόν. καὶ καθεξῆς ἀσπάζονται ὅλοι οἱ ἄ/δελφοὶ τὸν καθιγούμενον. παραγγέλω δὲ καὶ τοῦτο, ἵνα μὴ ἀπέρχονται εἰς τὰς πανηγύροις τῶν κοσμικῶν οἱ μοναχοὶ. μήτε / ἀπὸ τῷ μοναστήρι, μήτε ἀπὸ τα μετόχια. ὅτι λέγει ὁ Θεὸς νόμος ἀββᾶς εἰς λιτήν¹ κοσμικῶν καθίσας ὡς ἀρκον λογιζέται αὐτὸν / ὁ Θεός. ἵνα δὲ καὶ ἐργοχειροῦν οἱ μοναχοὶ ἐν τοῖς κελλίοις αὐτῶν. καὶ ἄλλος ἐν ἀμπέλω, καὶ ἄλλος ἐν γκῦπο, καὶ ἕτερος ἐν περιβολίῳ ἐργαζέτωσαν. καὶ μὴ καθεξέσθωσαν ὅλην τὴν ἡμέραν ἐπὶ τὴν λόντζαν² ἀργολογοῦντες. χεῖρα κανεῖς νὰ μὴν ἀπλόσι εἰς ἄλλον / καὶ τύψει τον. εἰ δὲ τίς τολμήσει, διοχθήτω τῆς μονῆς. καὶ ἀφίνω λοιπον το μοναστήριων ελεύθερον καὶ αὐτεξούσιον, εἰς κα/τα διάδοχῆν μοναχῶν. ἀπὸ μοναχοῦς εἰς μοναχοῦς. καὶ ἀπὸ ἡγοῦμενον, εἰς ἡγοῦμενον. καὶ τινᾶς κοσμικός να μηδὲν τὸ ὀρί/ζει. μὴδὲ νὰ τὸ διακρένει. καὶ τὸν ἀρχιερέα να τιμάτε, καὶ να τῶν μνημονέβετε. καὶ να τῶν ἀγαπᾶτε. καὶ μήτε νὰ ἐγκαλίσθαι εἰς / αὐτον, μὴδε νὰ κρίνεσθε. μὴδὲ εἰς ἄρχωντας. ἀλλ αὐτοὶ σας διακρίνεσθε, καὶ διορθοῦσθε. καὶ τιμᾶτε πάσα ἀνθρωπίνην συρᾶν καὶ πάσα / γλῶσσα. καὶ τινᾶν μὴδὲν υβρίζετε. καὶ τινᾶν μὴδὲν διαβάλλετε, καὶ μὴδὲν συγκοφαντεῖτε. καὶ εἰς τὴν ἐορτῆν, μὴ καλεῖτε τιναν. μονο / οἰτης ἔλθη αὐτὸς του ἐκείνον καὶ δέχεσθε. καὶ τα μετόχια, ὅπου ἐπεριποιήθημεν μετὰ πολλῶν κόπων, καὶ μὶχθων, καὶ ἐξόδων, μὴν τὰ ἀφή/σετε καὶ χαλάσου. τὰ ἀνοθεν γεγρα-

1. λιτή: πανήγυρις, ἐορτή.

2. λόντζα: στὸ ἀντίγραφο λότζα, πρέπει νὰ ἐξηγηθῆ ὡς ἐξῆς: Ὁ πρὸς τὰ βόρεια τῆς μονῆς βλέπων ὑπόστεγος χώρος μετὰ ξυλίνων καθισμάτων, ὅπου περνοῦσαν τὴν ὥρα τους οἱ μοναχοί.

μένα, ταῦτα τὰ προειρημένα φυλάξατε. καὶ ἀπο ἄλλα μοναστήρια, μονα-
 χοῦς μὴν δέχεσθε πλέον / ἡμερῶν τριῶν. ταῦτα φυλάξατε ὡς ἔφην. ἵνα ἡ
 65 του θεοῦ ἡ χάρις, καὶ τὸ ἔλεος οἷη μετὰ πάντων ἡμῶν ἀμήν. εἰ δὲ τῆς
 τολμήσει, καὶ μελετί/σει διωρθιμίαν¹, καὶ ἔχη αὐτόθι πεκούλιον² κριφόν,
 καὶ πέρνι ἀπὸ ψυχοδοσιματα ὅπου τὰ δίδουν, ἢ χριστιανὶ διὰ πρόθεσες, ἢ
 σαρανταλύτουργα / ἢ μιμόσυνα, οἳ καὶ ἡ μοναχὶ ἰοιδιότες ὅπου διακρα-
 τοῦν τα μούλκια³ τοῦ μοναστηρίου, καὶ γίνονται, κόνομι καὶ παρακο-
 νόμι, καὶ χαρα/καρέει⁴. καὶ μιλονάδες, καὶ πιστικῆ⁵, καὶ τζέλνικι⁶ εἰς
 πρόβατα, καὶ γελάδια, ἢ καὶ ὁ εὐρισκόμενος ἡγούμενος, καὶ προηγού-
 μενος, ἢ καὶ ὁ λεγόμενος δοχιάρης⁷. ἀν πουλοῦν, ἢ γένημα ακριφά
 ἀπὸ τῶν ἰγούμενο, ἢ ἀλα τίποτες ἢ κρασί ἢ οσπρίματα, ἢ χαλκεὺς πουλι
 σιδερικά, ἢ μουτά/φης⁸ πουλι ἀπο την τέχνη του ἀκριφά, ἢ τζενγκάρης
 70 πουλι παπούτζηα ἢ τζετίκα⁹, ἢ ἄλην τινὰ πόδεσι, ἢ καὶ ὁ δοχιάρης
 κρίβι τίποτε ἀπο τὸ δοχίω, εἰ / οἶνε τινᾶς ράπτης, καὶ πέρνι ραπτικᾶ
 ἀπο καλογέρους. ἢ ράπτι ξένα καὶ πέρνι ραπτικα καὶ δὲν τα δίδη εἰς το
 μοναστήρι ἀμὶ τὰ διακρατὶ χωριᾶ του / καὶ λέγει ὅτι ἀπὸ τὴν τέχνη μου
 τὰ ἔχω καὶ δὲν τα βάνο εἰς το μεσος. ἢ ἔνε τινᾶς ὅπου ἔχη ἡδιά του ἄσπρα
 ἢ πατρικά του καὶ διακρατὶ χόρια του καὶ / δὲν τα κηνοβιάζη, ὡ τιούτος
 να δόσι τῶν θάνατον του ἀνανία, καὶ τῆς σαφύρας, καὶ εκ τῆς μονῆς
 ἐξοριζέσθω, ἢ εἶνε τινὲς ὅπου παγένουν / νὰ ἰσάζουν αὐθεντικὲς δου-
 λίες του μοναστηρίου, καὶ ἐξοδιᾶζη ὀλίγα καὶ εἰς τῶν λογαριασμὸ ρίχνη
 75 πολὰ διὰ να κρατὶ ἀπὸ ἐκίνα δια πε/κούλιον. ἀπὸ αὐτουνοῦς ὅλους
 ὅπου ἐπροοίπα καὶ εγραψα, κὰν μικρός, ἢ μέγας, ὅπιος κάμνη ζαβία εἰς
 το μοναστήρι, καὶ πουλι καὶ κρε/μνίζη. καὶ κλέπτι δια νὰ ἔχη πεκού-
 λιον. ἢ δεχθῆ σπανὸ ἀπὸ δεκα ὀκτῶ χρονον καὶ κάτο, ἢ πεδίον μανθά-
 νει κοσμικόν. ἢ γυνέκα / ἀφίσει ἐλθεῖν ἐν τῷ μοναστηρίω ἢ χειροτο-
 νήσουν ἀνάξιον διὰ κενοδοξίαν, καὶ προσπάθιαν. ἢ ἐν τοινᾶς ἀνάξιος
 καὶ καταφρονοῖ / τὸν Θεὸν καὶ λλειτουργὰ ἢ ἀπέλθη καὶ ἐνγκαλέσι τω
 μοναστηρίων, εἰς τοὺς κρατοῦντας, τοὺς λεγομένους ἡσημηλίτας. ἢ εἰς

1. *διωρθιμίαν* : στὸ ἀντίγραφο διὰ ὀρθιμίαν (ἀρυθμίαν), παράβασις τοῦ τυπικοῦ τῆς μονῆς.

2. *πεκούλιον* : ἀτομικὸν βαλάντιον.

3. *μούλκια* : κτήματα τῆς μονῆς.

4. *χαρακαράοι* : σφαγεῖς ζώων.

5. *πιστικοί* : ὑπηρέτες μὲ συμφωνία (ποιμένες).

6. *τζέλνικοι* : τσελιγκάδες.

7. *δοχιάρης* : ἀποθηκάριος.

8. *μουτάφης* : κατασκευαστὴς ταπήτων.

9. *τζετίκα* : ἡ λέξι δὲν ὑπάρχει στὸ ἀντίγραφο τῆς διαθήκης πιθανὸν σημαίνει εἰ-
 δος ὑποδήσεως.

ἀρχωντας / ἡ εἰς ἀρχιερέαν, ἡ περιπατῆ εἰς πανηγύρια κοσμικὰ ἔξο ἀπὸ ἀνάγκη τοῦ μοναστηρίου, ἡ ζιτίες κάμνουν, ἄβουλα τῶν πατέρων. ἔξο /
 80 ἀπο λόγων οἶνον ὁποῦ διετάξαμεν συνάζεσθαι δια το θέρος, εἰς τὸν κόσμον. καὶ εἰς τὴν ἑαυτῶν στάνδιαν ἦγουν εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ / σωτήρος. καὶ ὀλιγων σίτων εἰς τὸ γρεβενο, καὶ ἄλο εἰς ἄλες χορες. καὶ ἀπανταχοῦ. εἰ δὲ οἷτις παρέβη τὴν παροῦσαν μου διαθή/κην, καὶ εὐγη ἔξο ἀπὸ τὰ ἄνοθεν γεγραμμένα, ἄπερ ἔγραψα, καὶ ἐπαρήνγκιλα, καὶ καταφρονίσοι τοὺς θίους νόμους τῶν ἁγίων πατέρων, / ἔχω αὐτὸν ἀφορισμένον καὶ ἀσυγχώριτον παρα Θεοῦ παντοκράτωρος, καὶ παρα τῆς ὁμοουσίου καὶ ἀδιεραίτου τριάδος καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν μέλλοντι καὶ ἡ μερῆς αὐτοῦ / μετὰ του Ἰούδα ἐχέτω [καὶ] τὰς ἀρᾶς τῶν τριακοσίων δέκα, καὶ ὀκτῶ Θεοφόρων πατέρων, τῶν ἐνικαία συναθρισθέντων ἔστω δὲ καὶ τυμπανίας εἰς αἰῶνας! ἀμήν.

ὄδε εἰσιν στίχοι οπου ἦβραμεν γραμμένος εἰς μίαν πλάκαν καὶ τους... κάτωθεν²

ἦγειρον ναὸν ἐκ βάθρων τῷ σωτήρι Νικάνωρ
 προστάτης τε μονῆς τῆς θείας σὺν τῇ ἀδελφοσῆτι
 ψυχῆς ἐκ πόθου τοῦτοις λόγε δῶρησα πταισμάτων λύσιν.
 ἐν ἔτει ζμ. ἰνδικτιῶνος β³

2. Σιγίλλιον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν Μελετίου τοῦ ἔτους 1677

Μὲ τὸ σιγίλλιον αὐτὸ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Μελέτιος ἐπιβεβαίωσεν ὅτι ἡ μονὴ τῆς Ζάβορδας εἶναι σταυροπηγιακὴ, ὑπαγομένη στὴ δικαιοδοσίᾳ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν, καὶ παρακελεύει τὸν ἐπίσκοπον Γρεβενῶν νὰ ἀπέχη ἀπὸ κάθε ἀνάμιξη στὴ διοίκηση καὶ στὴ διαχείριση τῶν οἰκονομικῶν τῆς μονῆς. Ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ σιγίλλιου προκύπτει ἐπίσης ὅτι ἡ ἀνακήρυξις

1. ἔστω δὲ καὶ τυμπανίας εἰς αἰῶνας: ἡ φράσις δὲν ὑπάρχει στὸ κείμενο τοῦ ἀντιγράφου.

2. Ἡ φράσις εἶναι γραμμμένη μὲ ἄλλο χέρι· μία λέξις δυσανάγνωστη.

3. ἦγειρον ... ἰνδικτιῶνος β: οἱ στίχοι αὐτοὶ δὲν ὑπάρχουν στὸ κείμενο τῆς προηγουμένης δημοσιεύσεως. Τοὺς βρίσκουμε ὁμοῦ γραμμένους σὰν κτητορικὴ ἐπιγραφή σὲ πλάκα μαρμάρινη ἐντοιχισμένη στὸ κωδωνοστάσιον τῆς μονῆς (βλ. Ν. Δελιαλῆ, ἔ.α. σ. 416). Ἡ χρονολογία ζμ = 1532 ἀντιστοιχεῖ μὲ δεύτερο ἔτος ἰνδικτιῶνος καὶ πρέπει αὐτὴν τὴν χρονολογίαν νὰ θεωρήσωμεν ὀρθήν. Τὸ ἔτος ζμβ (1534) τῆς μαρμαρινῆς πλάκας ὀφείλεται προφανῶς σὲ κακὴ ἀνάγνωσις τοῦ πρωτοτύπου.

Εἰκ. 4. Τὸ στίγμα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀρχιδιὸν Μελετίου (ἀρχὴ καὶ τέλος τοῦ χειρογράφου).

τῆς μονῆς Ζάβορδας σὲ σταυροπηγιακὴ ἔγινε ἀπὸ τὴν ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν (εἰκ. 4).

† Μελέτιος ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος πρώτης ἰουστινιανῆς ἀχριδῶν καὶ πάσης βουλγαρίας :

- † Επειδὴ τῆς ἡμῶν μετριότητος σωματικῶς παραγενομένης κατὰ τὰ μέρη τῆς ἀγιοτάτης μητροπόλεως γρεβενοῦ, καὶ καθεζομένης εἰς χῶ/ραν τόπραν¹, ἦλθον τινὲς ἱερομόναχοι ἀπὸ τὸ σεβάσιμον καὶ ἱερὸν μοναστήριον τῆς τοῦ χριστοῦ καὶ κυρίου καὶ θεοῦ ἡμῶν μεταμορφώσεως / τῆς ζάπρουτας, καὶ γράμματα ὑπέδειξαν ἡμῖν παλαιὰ ἐκ πολλῶν καὶ ἀμνημονεύτων χρόνων γεγραμμένα, δηλοποιοῦντα, ὅτι ἡ ἀγιοτάτη / αὕτη ἐκκλησία, τῆς τοῦ κυρίου μεταμορφώσεως ζάπρουτας, ὑπῆρχε σταυροπηγιακὴ, καὶ πατριαρχικὴ, ὑποτασσομένη ἀεῖποτε τῷ κατὰ και/
- 5 ροῦς ἀρχιεπισκόφῳ τῆς πρώτης ἰουστινιανῆς ἀχριδῶν : ὡς καὶ αὐτῶν τῶν παλαιῶν ἀρχιεπισκόπων τὰ σιγηλιώδη γράμματα διαλαμβάνου/σιν, λοιπῶν καὶ ἡμεῖς, ἅτε δίκαιον, ἅτε εὐλογον, ἅτε θεάρεστον, καὶ θεῶ προσδεχόμενον, μετὰ τὸ καλῶς ἐρευνησάμενοι τὴν ὑπόθεσιν τὴν / σταυροπηγιακὴν ταύτην, καὶ μάλιστα τῆς δεήσεως καὶ παρακλήσεως τῶν ἀσκουμένων ἐν αὐτῇ πατέρων μὴ παρίδοῦσα, ἢ παραβλέ/ψασα, ἀποφαίνεται καὶ παρακελεύει, γνώμη κοινῇ συνοδικῇ τῆς ἀκραιφνοῦς καὶ υπερτελεστάτης ἱερᾶς τῶν ἀρχιερέων συνόδου, / τῶν ἐναγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν, καὶ ποθεινοτάτων ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, καὶ τῶν παρευρεθέντων τιμιωτάτων κληρικῶν, καὶ χρησιμω/τάτων ἀρχόντων, καὶ τῶν λοιπῶν πάντων, ἵνα καθάπερ τὰ τῶν προημῶν παλαιῶν πατριαρχῶν, καὶ ἀρχιεπισκόπων τῆς πρώτης ἰουστινιανῆς ἀχριδῶν σιγηλιώδη γράμματα διαλαμβάνουσιν, ἔξεστι σταυροπηγιακὸν εἶναι εἰς τὸ παντελές, καὶ ὑποτάσσεσθαι ἐν τῇ ἡμετέρῃ / ἀρχιεπισκοπῇ ταύτῃ, τῆς ὀχρίδου, καθὼς καὶ ἐν ἐτέραις ἐπαρχίαις εὐρίσκονται, σταυροπήγια ἀπαρασάλευτα, ὡς πρέποντα τῇ ἡμε/τέρῃ ἀρχιεπισκοπῇ ἀχριδῶν : βεβαιούμεν λοιπὸν καὶ κυροῦμεν εἰς τὸ εἶναι ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἔξῃς τὸ αὐτὸ ἅγιον μοναστήριον, καὶ σεβάσιμον σταυροπηγιακὸν καὶ ἡμέτερον πατριαρχικόν, καὶ ἔχειν τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν δεξιῶσιν τῶν ἐνασκουμένων ἐν αὐτῷ πρὸς / τὴν ἡμῶν μετριότητα, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον ἐναντιουμένων, ἀλλὰ γε τὴν ὑποταγὴν, καὶ τὴν εὐπειθειαν πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς ἀγιοτά/την ἀρχιεπισκοπὴν τῆς πρώτης ἰουστινιανῆς δεικνύειν, καὶ τὴν ἡμῶν μετριότητα ὑποτάσσεσθαι ἐν ἣ ἂν χρεῖα γένοιται,
- 15

1. *Χῶραν Τόπρανην* : τὸ χωριὸ Δόβραν (σημ. Ἐλατος), ποῦ βρίσκεται σὲ μικρὴ ἀπόστασι δυτικὰ τῶν Γρεβενῶν.

- καὶ μὴ ἀντι/λέγειν, ὁμοίως παρακελεύομεθα, ἵνα μηδεμίαν ἄδειαν ἔχειν τὸν κατὰ καιροὺς μητροπολίτην γρεβενῶν ἀπέρχεσθαι καὶ καταπα/τεῖν αὐτοῦ, καὶ ἐπιρεάζειν, ἢ εἰς κτήμασιν, ἢ εἰς συδοσήμασιν¹, ἢ ἀπλῶς εἰπεῖν ἀγκαρεῦν τὰ κτήνη αὐτῶν, ἢ ἐναχλεῖν, ἢ σκάνδα/λον τρόφῳ ἐξωτερικῷ προξενεῖν, ἀλλὰ γε μακρὰν ἀπέχειν, κατ' οὐδένα τρόπον διωκόμενος, εἰμὴ καὶ τοὺς κατοικοῦντας μόνον ὡς / πρέπον προσδέχεσθαι, ὅταν ἂν ἔλθῃ ἐν τῷ ἀγίῳ μοναστηρίῳ καὶ τὴν τιμὴν τῶν ἀρχιερέων δεικνύειν κατὰ τὸ πρέπον καὶ μηδὲν σκάν/δαλον εἰς ἀμφίβολον ἔχειν εἰς τὸ μὴ καὶ αὐτὸν παραπονῆσθαι, ἔτι δὲ ἐχέτοσαν ἄδιαν οἱ ἐνασκούμενοι ἐν τῷ ἡμετέρῳ αὐτῷ / σταυροπηγιακῷ πατριαρχικῷ μοναστηρίῳ, ὅτε χρεῖα γένηται περὶ χειροτονίας προσκαλεῖν ὃν ἂν ἐθέλουσι τῶν ἀρχιερέων ἐκ τῶν / ὑποκειμένων τῇ ἡμετέρᾳ ταύτῃ ἀρχιεπισκοπῇ τῆς πρώτης ἰουστινιανῆς ἀχριδῶν, ἐκτελέσαι ἅπαντα τὰ ἀρχιερατικά / ἀκολύτως καὶ ἀνεμποδείστως ἄνευ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθηδρίσεως καὶ μὴ ἔχειν ἐξουσίαν τοῦ κατὰ καιροὺς ἀρχι / [επισκόπου] ἀντιπε ἢ ζητεῖν παρ' αὐτοῦ τὸ δικαίωμα, ἀλλὰ γε...² ἔχειν, ὅς τις καὶ ἐναντίος φανῇ τοῦ παρόντος ἡμετέρου / πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ γράμματος, ἢ τὴν ἡμετέραν ταύτην ἀπόφασιν ἀνατρέψη, ἢ ἐξωτερικῶς ἢ ἄλλῳ πανούργῳ τρό/πῳ ἢ σκάνδαλον προξενήσῃ, ἢ ἀντιπεῖν τῷ σταυροπηγιακῷ μοναστηρίῳ, ὁ τοιοῦτος ἀφωρισμένος εἴη, ἀπὸ τῆς ἀγίας, καὶ ὁμο/ουσίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἀδιαίρετου τριάδος τοῦ ἐνὸς τῇ φύσει μόνου Θεοῦ καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ ἄλυτος μετὰ θάνα / τον αἰ πέτραι τὰ φύλλα ὁ σίδηρος λυθήσονται αὐτοὺς δὲ οὐδαμῶς, καὶ ἔσεται τρέμων ὡς περὶ ὁ κáιν καὶ ἡ μερίς αὐτοῦ μετὰ τοῦ / προδότου ἰοῦδα καὶ τῶν λοιπῶν τῶν συσταυροσάντων τὸν κύριον, καὶ εὔροι τὸν θεὸν μαχόμενον ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ὡς / ἀναπολόγητος οὕτως ἀποφαινόμεθα, καὶ εἰς βεβαίωσιν καὶ διηνεκῇ τὴν ἀσφαλειαν, ἐγραφή καὶ τὸ παρὸν τῆς ἡμῶν μετρι/ότητος πατριαρχικὸν συνοδικὸν σταυροπηγιακὸν ἐπιβεβαιοτήριον γράμμα, καὶ ἐπεδόθη τῷ ἀγίῳ αὐτῷ μοναστηρίῳ τῷ σταυρο/πηγιακῷ τῆς τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ μεταμορφώσεως τῆς ζάπρουτας : —
- 30 ἐν ἔτει σωτηρίῳ αχοζ^ω ἰουλλίου 23

† μελέτιος ἐλέφ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρώτης ἰουστινιανῆς ἀχριδῶν : —

† ὁ καστορίας Δαυὶδ † ὁ σισανίου Λεόντιος † ὁ γρεβενῶν Κύριλλος
† ὁ πρεσπῶν Διονύσιος

1. διάβαζε: εἰσοδήμασι.

2. δύο λέξεις δυσανάγνωστες.

3. Ἀντίγραφο σιγίλλιου τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν Ἰωάσαφ τοῦ ἔτους 1732

Τὸ σιγίλλιο αὐτὸ ἀποτελεῖ βεβαίωση καὶ ἐπικύρωση τῆς μονῆς ὡς σταυροπηγιακῆς ἀπέναντι στὶς ἐνοχλήσεις ποῦ ὑφίσταντο οἱ μοναχοὶ ἀπὸ μέρους τοῦ μητροπολίτου Γρεβενῶν.

Ἴσον ἀπαράλλακτον

Ἰωάσαφ ἐλέφ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος πρώτης Ἰουστινιανῆς
Ἀχριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας.—

- Οὐδὲν ὅ,τι τῶν ὑπὸ τὸ οὐράνιον κῆτος, ὃ μὴ τρεπτὸν καὶ ἐπικηρον, βευστιῆς τῶν ὑπὸ Σελήνην καὶ γέννεσιν / φύσεως ὑπαρχόντων ἀπάντων. τοῦτο γὰρ μόνον αὐτῶν ἀναλλοίωτον, καὶ ἀμετάβλητον, καὶ ἀκίνητον, τὸ ἀλ/λοιωτὸν αἰεὶ καὶ κινήτὸν καὶ ἀκάθεκτον. τῷ γὰρ μακρῷ χρόνῳ φασὶ καθαιρεῖσθαι τὰ πάντα καὶ κρύπτεσ/θαι. ὅθεν ἐδέησε καὶ τῇ τῆς φύσεως προμηθεΐα ἀντιτάξασθαι τὴν πρὸς τὴν ἐκ τοῦ χρόνου τοιαύτην
- 5 ἄειρρόην καὶ / ἀπορρόην καταστροφὴν, οἷον περ κατὰ μὲν τῆς τῶν γεννητῶν ἀεικινήσιας τε καὶ φθοράς, ἢ φυσιοῦσα φύσις / ἐν αὐτῇ τῇ φύσει ἀντέταξε τὴν ἐκ διαδοχῆς διαμονὴν ἐπ' ἄπειρον ὡς οὕτως εἰπεῖν καὶ διάρκειαν, κατὰ δὲ τῆς ἀ/ναιρούσης τε καὶ περιελκούσης ἐς λήθης βυθοῦς τὰ ἄξια μνήμης εὐρυμα, κατερωτάτων λόγον τὸν ἔγγραφον, ὡς ἂν / οἷς ὠπλίζετο ἢ φθορὰ κατὰ τῶν γιγνομένων ἀπάντων, τοῦτοις αὐ ἀναιροῖτο καὶ φθειροῖτο, εἴπερ τῶν γιγνομένων / ἐν χρόνῳ τούτων ἐκάτερον. ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ εὐταξία καλὸν εἶπερ τὸ ἄλλο καὶ μνή-
- 10 μης ἐπάξιον κατὰ / πάντα αὐτῆς τὰ μέρη καὶ μόρια, τίς ἂν εἰς μανίαν τοσοῦτον ἐλάσας, οὐκ ἀγασθεῖν τὴν διὰ γραμμάτων ἐν τῇ διαδοχῇ / καὶ διαρκείᾳ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου συντήρησιν τῶν καλῶς ὀροθετηθέντων, καὶ εὐλογοφανῶς διατετάχθαι εἰς / τὸ διηνεκὲς ἐπιζητούμενων; ὃ γὰρ μὴ τοῦτο σπουδάζων εἰς δύναμιν, ἀλλ' εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε φέρεσθαι ἀξίων, οὐ / μόνον τὴν εὐταξίαν τῆς ἐκκλησίας δι' ὧν καταγλαΐζουσαν ἐπιτρέπειν, / ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ὁμοῦ τε γραφὴν τε καὶ σύγγρα/φὴν, ὡς κυκεῶνα τινὰ, καὶ χάος τὸ πᾶν ὑπολείπεσθαι, ὥστε εἶναι κῆ-
- 15 κείνον οὐχ ἦττον τὸν καθ' ἑαυτὸν ζοφώδη τε / καὶ ἀναλαμπῆ, καὶ ἀορατον, ἦτοι ἀόμματον καθ' ἑκατέρῳ τῷ ὀφθαλμῷ, καὶ διὰ τοῦτο φθεγγόμενον τὰ τοῦ σκότους καὶ τῆς ζοφώ/σεως ἄξια. ὅθεν ἡμεῖς τῶν ὑγίεινῶν τε καὶ λογισμῶν, μᾶλλον δὲ καὶ παντὸς τοῦ κόσμου συστατικῶν, γραφαῖς τε δεῖν πα/ραδιδόναι φασὲν τὰ μνήμης δεόμενα, καὶ τὰ ἤδη παραδεδομένα ἀντάξια γραμμάτων, ἐγκαινίζειν νεαρωτέρων, εἴπου / τινὲς εἶεν δεόμενοι καὶ τούτου. ἐπεὶ τοιγαροῦν τῆς ἡμῶν μετριότητος μετὰ

- των περι αὐτὴν ἱερωτάτων Μητροπολιτῶν καὶ θεοφιλε/στάτων ἐπισκόπων τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν αὐτῆς ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν συνοδικῶς προκαθημένης κατὰ τὴν / Κοριτζιάν, ἦν καὶ προεδρικῶς ποιμένειν κυριαρχικῶς, ὄθεν ἐλθόντες τινὲς τῶν ἱερομονάχων καὶ μοναχῶν ἀπὸ τοῦ / Σεβασμίου καὶ σταυροπηγιακοῦ Μοναστηρίου τοῦ ἐπ' ὀνόματι τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ χριστοῦ Μεταμορφώσεως / τιμωμένοι μὲν καὶ ἐορταζόμενοι, ζάμπουρδας δὲ ἐπιλεγόμενου χωρίου ἐκεῖσε που πάλαι, γράμματά τε ὑπέδειξαν ἡμῖν, ἀρχαῖα / καὶ γνήσια τοῦτ' αὐτὸ δηλοποιοῦντα, ὅπερ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις μέχρι τοῦδε γνώστον τε καὶ ἀναντίρρητον, ὅτι δηλαδὴ σταυροπηγια/κὴ αὐτῶν ἡ μονὴ καὶ πατριαρχικὴ ὑποτασσομένη ζείποτε τῇ ἀγιωτάτῃ
- 25 Ἀρχιεπισκοπῇ Ἀχριδῶν τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς, ὡς καὶ αὐ/τῶν τὰ συγγιλιῶδη παρίστησι γράμματα τῶν πάλαι Ἀρχιεπισκόπων καὶ μετὰ τὴν ἐκ τῶν γραμμάτων ἀξιοπιστίαν προσήγαγον / καὶ δεήσεις ἐκλιπαροῦντες ἵνα καὶ δι' ἡμετέρου γράμματος ἀνανεωθῇ τὰ ἀρχαῖα ἐκεῖνα ἀνὰ χεῖρας αὐτῶν. τοῦτου χάριν καὶ / ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῶν περι αὐτὴν ἅ τε δὴ δίκαιον, εὐλογον καὶ θεάρεστον μετὰ τὸ κάλλιστα κατιδεῖν τὴν σταυροπηγιακὴν ὑ/πόθεσιν ταύτην, καὶ τῆς θερμῆς δεήσεως ἀκροάσασθαι συνεχῶς τῆς ἐκείνων, ἀποφαίνεται γνώμη κοινῇ ἐν ἀγίῳ πνεύματι, / ἵνα καθάπερ ἔχει τὸ κῦρος τὰ τῶν ἀρχαίων πατριαρχῶν καὶ πρὸ ἡμῶν Ἀρχιεπισκόπων τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς ἀχριδῶν ὑπάρχη
- 30 καὶ / εἰς τὸ ἐξῆς αἰωνίως σταυροπηγιακὸν τὸ τοιοῦτον Μοναστήριον καὶ ἐλεύθερον ἐς τὸ παντελὲς ὑποτασσόμενον τῇ ἡμετέρᾳ Ἀρχιεπισκοπῇ τῆς Ἀχρίδος, καθὼς καὶ ἐν ἐτέροις Μητροπόλεσιν εὐρίσκονται ἀπαρασάλευτα σταυροπήγια, ὡς πρεπόντως ἀνήκοντα τῇ ἡμετέρᾳ / Ἀρχιεπισκοπῇ Ἀχριδῶν. Βεβαιοῦμεν τοιγαροῦν καὶ ἐπικυροῦμεν ὑπάρχειν εἰς τὸ διηνεκὲς σταυροπήγιον, τὸ αὐτὸ Σεβάσμιον Μοναστήριον, ἐχόντων τὴν ὑποταγὴν τῶν ἐν αὐτῷ ἀσκουμένων πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα, καὶ τὴν ὀφειλομένην εὐπειθειαν πρὸς τὴν καθ' ἡ/μᾶς ἀγιωτάτην Ἀρχιεπισκοπὴν ἐνδεικνυμένων ἕει ἐν ἧ ἂν γένηται χρεία. ὁμοίως
- 35 δὲ παρακελεύομεθα καὶ κρατύνομεν, καὶ τὸ / μηδεμίαν ἄδειαν ἔχειν τὸν κατὰ καιροῦς μητροπολίτην Γρεβενῶν ἀπέρχεσθαι καὶ καταπατεῖν αὐτὸ ἢ ἐπιηρεάζειν, ἢ ἐν κτήμασιν ἢ ἐν εἰ/σοδήμασιν, ἢ ὅλως ἀγκαρεῦειν τὰ κτήνη αὐτῶν, ἢ ἐνοχλεῖν τι ἢ σκάνδαλον προξενεῖν τρόπῳ ἐξωτερικῷ. ἀλλὰ μεμνημένον / τοῦ μὴ μέταίρε, ὄρια αἰώνια ἅ ἔθετο οἱ πατέρες σου, μακρὰν ἀπέχεσθαι τῆς σταυροπηγιακῆς ταύτης μονῆς, εἰ μὴ τις ὑπόδικος γίγνεσθαι μέ/λοι τῶν ἐπιβαινόντων παρ' ἑνοριαν ἐκνόμου ἐπιτιμίοις, καὶ τὰς συνοδικὰς ἀποφάσεις γνώμη τολμηρῆ καὶ ἀναιδестаτῇ ἐπιχειρούντων / ἀναιρεῖν; ὅπερ ὅτι δικαιοτρόπως καθαίρει τῆς ἀξίας, καὶ ὑπὸ ποινῆς ἀγει τὸν παραβάτην, καὶ τολμητίαν ὡς ἀποστάτην

- 40 οὐδείς ἀγνοεῖ. / ἐν ᾧ γὰρ ἐκλήθης ἐκεῖ καὶ μένε φησί, καὶ πίνε ὕδατα ἀπὸ σῶν ἀγγείων καὶ ἀπὸ σῶν φρεάτων πηγῆς. διὰ δὲ τὸν τῆς παροικίας ἐκείνης / ἀρχιερατικῶς προϊστάμενον μηδ' ὄλως ἐπηρεάζειν τινὶ τῶν ἀσκουμένων ἐν τῷ σταυροπηγιακῷ ἐκείνῳ Μοναστηρίῳ περὶ τινος ὑποθέσεως / αἵτε δὴ ἀνηκούσης τῇ ἡμῶν μετριότητι, ἐκείνου πόρρωθεν ἵσταμένου, καὶ ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ, οὕτω μέντοι γε ὥστε κατ' οὐδένα τρόπον ἐκδιώ/κεσθαι ὄτ' ἂν παραγένοιτο προσκυνήσεως χάριν, ἀλλὰ καὶ δεξιώσεως ἀξιουθῆσαι καὶ τιμῆς τῆς ὀφειλομένης καὶ ἐτέρῳ παντὶ Ἀρχιερεῖ / παραγενομένῳ ἂν προσκυνήσεως χάριν, ἵνα μὴ ἀταξία λύπην ἐμποίησιν τὴν τῇ χαρᾷ ἵσταμένην ἀπ' ἐναντίας ἦνπερ χαίρειν πάντοτε /
- 45 ἡμῖν ἐντεταίλατο ὁ ἀπόστολος ὡς τοῦ πνεύματος οὖσαν καρπὸν. ἔτι δὲ ἐχέτωσαν ἄδειαν οἱ ἀσκούμενοι ἐν τῷ ἡμετέρῳ σταυροπηγιακῷ τούτῳ καὶ / ἀγίῳ Μοναστηρίῳ ὅτε χρεῖα γένηται περὶ χειροτονίας προσκαλεῖν ὃν ἂν ἐθέλωσι τῶν ὑποκειμένων τῇ ἡμετέρᾳ Ἀρχιεπισκοπῇ Ἀχριδῶν / τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἀρχιερέων εἰς τὸ ἐπιτελεῖσαι ἅπαντα τὰ ἀρχιερατικὰ ἀκωλύτως τε καὶ ἀνεμποδίστως ἄνευ τῆς τοῦ ἱεροῦ ἐπιθρονου ἐγκα/θιδρύσεως, μὴ ἔχοντος ἐξουσίαν τινὰ τοῦ κατὰ καιροῦς Ἀρχιερέως γρεβενῶν ἀντιλέγειν ἢ ζητεῖν παρ' αὐτῶν τι δικαίωμα δῆθεν, ἀλλ' ἀφισταμέ/νου μακρὰν ὡς εἴρηται καὶ κατὰ πάντα οὕτως ἀπέχοντος ἐκεῖθεν, ὅστις δὲ ὑπ' ἀναισχυντίας τε καὶ κακοφροσύνης λυττήσας¹ ἐπιχειρήσει / καινοτομίας ἢ τοῦ παρόντος ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ γράμματος ἐναντία φρονῶν καὶ φθεγκόμενος, καὶ τὴν ἡμετέραν ταύτην / ἀπόφασιν ἀνατρέψαι ἐπιχειρῶν καὶ γλιχόμενος τῷ σκανδάλῳ ποτὲ προξενεῖν ἐξωτερικῶς καὶ ἐνόχλησιν τῷ σταυροπηγιακῷ τούτῳ Μο/ναστηρίῳ, ἢ ἄλλῳ τρόπῳ πανούργῳ τε καὶ ἀδίκῳ ἐνοχλεῖν ἢ ἀντιλέγειν αὐτῷ, ὁ τοιοῦτος ἄφωρισμένος εἴη ἀπὸ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσιῶ / καὶ ζωοποιῶ καὶ ἀδιαίρετου τριάδος τοῦ ἐνὸς τῆ οὐσίας θεοῦ, καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος, καὶ ἄλυτος / μετὰ θάνατον. αἱ πέτραι καὶ ὁ σίδηρος λυθήσονται αὐτὸς δὲ οὐδαμῶς. στένων εἴη καὶ τρέμων ὡσπερ / ὁ κáιν, καὶ ἡ μερὶς αὐτοῦ μετὰ τοῦ προδότου ἰούδα, καὶ τῶν ἄλλων θεοστυγῶν τῶν σταυροσάντων τῆς δόξης τὸν Κύριον. / καὶ εὔροι τὸν θεὸν μαχόμενον ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως ὡς ἀναπολόγητος. οὕτως ἀποφαινόμεθα τοῖς πρὸ ἡμῶν / Μακαριωτάτοις ἀρχιεπισκόποις ἱερωτάτοις Μητροπολίταις, καὶ θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτου / θρόνου τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἀχριδῶν, εὐθέσμως νομίμως τε καὶ κανονικῶς συναποφαινόμενοι. καὶ εἰς βεβαίῳ / σιν διηνεκῇ, καὶ ἀίδιον τοῦ πράγματος μνήμην, ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν τῆς ἡμῶν
- 60 μετριότητος συνοδικὸν σταυρο / πηγιακὸν ἐπιβεβαιωτήριον γράμμα, καὶ

1. πρόκειται πιθανὸν γιὰ λάθος τοῦ ἀντιγραφεῶς

ἐπεδόθη τῷ εἰρημένῳ σταυροπηγιακῷ ἀγίῳ Μοναστηρίῳ τῆς τοῦ Κυρίου καὶ / θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ Μεταμορφώσεως τῆς ζάμπουρδας ἐπιλεγομένης / ἀνανεοῦται διὰ τοῦ παρόντος δὲ καὶ τὸ ἀρχαῖον ἔθος τῆς ὑποταγῆς χάριν ἀπονέμειν / τῷ καθ' ἡμᾶς θρόνῳ τῆς ἐν τῷ Μοναστηρίῳ τούτῳ κατ' ἔτος κρόκκον διακόσια δράμια

ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αψλβ' : Ἰουλίου α' : ἰνδικτιῶνος ζ'.

† Ἰωάσαφ ἑλέφ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος πρώτης Ἰουστινιανῆς, Ἀχιδῶν καὶ πάσης Βουλγαρείας.

† ὁ Καστορείας Χρύσανθος † ὁ Σισανίων Ἰωσήφ

† ὁ Βοδενῶν Μητροφάνης † ὁ Πελαγωνείας Κοσμάς

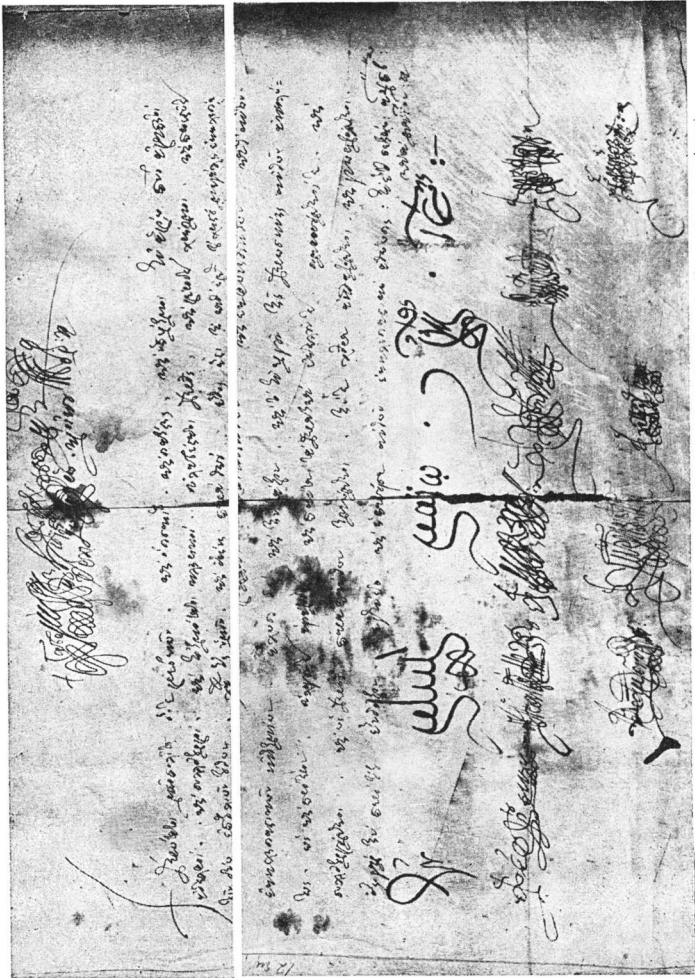
† ὁ Πρεσπῶν Θεοδόσιος

4. Σιγίλλιο τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Γαβριήλ τοῦ Γ' τοῦ ἔτους 1782

Τὸ πατριαρχικὸ αὐτὸ σιγίλλιο ἀπευθύνεται στοὺς μητροπολίτες Γρεβενῶν καὶ Σισανίου καὶ Σιατίστης καὶ τοὺς γνωρίζει ὅτι παρέχεται συγχώρηση στοὺς μοναχοὺς Βησσαρίωνα καὶ Ζωσιμᾶ, ἔπειτα ἀπὸ τῆς μετάβασί τους στὰ πατριαρχεῖα· οἱ μοναχοὶ αὐτοὶ θὰ τιμοῦνται στὸ μέλλον ὡς ἱερεῖς (εἰκ. 5).

† Γαβριήλ ἑλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος νέας ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης :

† Ἰερώτατοι μητροπολίται ὅτε γρεβενῶν, καὶ ὁ σισανίου καὶ σιατίστης, καὶ ὑπέρτιμοι ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητοὶ / ἀδελφοί, καὶ συλλειτουργοί, καὶ ἐντιμότατοι κληρικοί, εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, καὶ γέροντες χρήσιμοι, καὶ προεστῶτες / τῶν δύο ἐπαρχιῶν τούτων, χάρις εἴη ὑμῖν, καὶ εἰρήνη παρὰ θεοῦ, ἔθος ἔστι τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ χριστοῦ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ / τοὺς ὁπωσδήπως διατελοῦντας ὑπὸ ποινήν, καὶ παιδείαν ἐκκλησιαστικῆν, εἰς ἑαυτοὺς ἐλελυθότας, καὶ τὸ πταῖσμα αὐτῶν / συνιδόντας, καὶ τῶν προτέρων αὐτῶν πονηρῶν ἐπιχειρημάτων ἀποστραφέντας, καὶ ἀξίους καρπὸς ἐπιδειξάνας / μετανοίας. καὶ μετὰ θερμῶν δακρῶν προσπεσόντας τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἑλέει. συμπαθείας ἀξιοῦν / αὐτοὺς, καὶ τῶν ἐπιτιμίων τὴν ἄφεσιν κατὰ πάντα δίκαιον λόγον, πρυτανεύεσθαι. ἐπειδὴ τοιγαροῦν / καὶ οἱ αὐτόθι διατελοῦντες δύο ἱερομόναχοι. ὅτε βισαρίων, καὶ ὁ χατζῆ ζωσιμᾶς, ἔφθασαν προλαβόντως καθαιρέσει τῆς ἱερωσύνης αὐτῶν καθυποβληθέντες, καὶ ἐκκλησιαστικῇ παιδείᾳ ὑποπεσεῖν, διὰ
10 τина ἐπιχειρήματα αὐτῶν παράλογα, καὶ ἄπρεπα, ἀλλ' οὖν ἦδη εἰς

Εικ. 5. Τὸ σελίδιον τοῦ ὀκτωμητινοῦ πατριάρκου Γαβριήλ Γ' (ἀρχὴ καὶ τέλος τοῦ χειρογράφου).

- ἑαυτοὺς ἐλληλυθότες, καὶ πταίσματα / αὐτῶν συνειδόντες, καὶ διορθώσαντες, καὶ ὑποσχεθέντες τοῦ λοιποῦ διάγειν κατὰ τὸν ἐμπρέποντα / τρόπον ἱερομονάχοις. τούτου χάριν γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς, μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερω/τάτων ἀρχιερέων, καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι, ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν / καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα οἱ
- 15 διαληφθέντες ἱερομόναχοι ὁ βισαρίων δηλονότι, καὶ ὁ ζωσιμᾶς, / ὡς εἰς ἑαυτοὺς ἐλθόντες καὶ τὰ πταίσματα αὐτῶν συνιδόντες τε, καὶ διορθώσαντες καὶ ὑποσχεθέντες τοῦ λοιποῦ διάγειν ἡσυχῶς καὶ ἀταράχως, καὶ κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτῶν, καὶ / ὡς προσπεσόντες καὶ τῷ ἐλέει τῆς ἐκκλησίας, ὑπάρχωσι, καὶ διαμείνωσι ἀθῶοι / ἀνέγκλητοί τε, καὶ ἀκατατίτοι, ἀμέτοχοι τε, καὶ πάντη ἐλεύθεροι, καὶ ἀνώτεροι τῶν ἐν τῷ /
- 20 συνοδικῷ τῆς καθαιρέσεως αὐτῶν γράμματι, σχεδιασθέντων, καὶ ἐκφωνηθέντων κατ' αὐτῶν, / ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτιμίων, ἔχωσι δὲ καὶ τὴν τάξιν, καὶ τὸ ἐνεργοῦν τῆς ἱερωσύνης αὐτῶν ἀκωλύτως, ὡς καὶ πρότερον, εὐλογοῦντες ἀγιάζοντες καὶ πάντα τὰ ἱερατικά ἐκτελοῦντες, συμφορούμενοί τε, καὶ / συλλειτουργοῦμενοι, καὶ ὡς ἱερεῖς παρὰ πάντων τιμώμενοι, τὴν τε χεῖρα ἀσπαζόμενοι καὶ γνωριζόμενοι, / εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου ἔνδειξιν, ἐγένετο καὶ ἡ παροῦσα αὐτῶν ἐκκλησιαστικὴ ἀθώωσις : ἔν ἔτει σωτηρίῳ : ,αψβ^ω / κατὰ μάϊον : α

ἐν μηνὶ μαῖῳ ἰνδικτιῶνος ιε^α1: —

1) ὁ Ἐφέσου Σαμουήλ	3) ὁ Ἰωαννίνων Κύριλλος
2) ὁ Ἡρακλείας Μεθόδιος	4) † ὁ Δέρκων Μιχαήλ
	7) † ὁ Δράμας Γρηγόριος
	8) † ὁ Σμύρνης Προκόπιος
5) † ὁ Κυζίκου Ἀγάπιος ²	
6) † ὁ Νικομηδείας Γεράσιμος	
9) † ὁ Δρυϊνουπόλεως Ἱερεμίας	
10) † ὁ Γρεβενῶν Γαβριήλ	

- 5) Ἀχρονολόγητη «ἀπανταχοῦσα» τοῦ Φιλοθέου, ἡγουμένου τῆς μονῆς Ζάβορδας

Ὁ ἡγούμενος Φιλόθεος μετὰ τὴν «ἀπανταχοῦσα» του αὐτῆ ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν ὄλων τῶν κληρικῶν καὶ ἀρχόντων γὰρ νὰ ἀπαλλαγῇ ἡ μονὴ ἀπὸ τὰ δεινὰ τῶν ληστῶν καὶ πασάδων. Ζητεῖ ἐπίσης τὴν ἐλεημοσύνη ὄλων τῶν χριστιανῶν, διότι τὸ μοναστήρι ἦταν χωρὶς ἐφόδια (εἰκ. 6).

1. Τὸ ἔτος αψβ (1782) δὲν ἀντιστοιχεῖ μετὰ 15ο ἔτος ἰνδικτιῶνος ἀλλὰ μετὰ 12ο.
2. ὁ Κυζίκου Ἀγάπιος: μήπως Δυρραχίου Ἀγάπιος;

Εικ. 6. Ἡ ἀπάνταξοδωσά του ἡγομένου Φιλοθέου (ἀρχή καὶ τέλος τοῦ χειρογράφου).

- Οἱ ἀνά πάσαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν διαλάμποντες ἀστέρες πολύφωτοι τοῦ νοητοῦ στερεώμα/τος, πανιερώτατοι καὶ θεοπρόβλητοι μητροπολίται καὶ ἀρχιεπίσκοποι, θεοφιλέστατοι καὶ /σεβασμιώτατοι ἐπίσκοποι, καὶ ὅσοι τοῦ ἱεροῦ καταλόγου· νανοσιώτατοι καθ' ἡγού/μενοι· ὀσιώτατοι ἱερομόναχοι καὶ πνευματικοὶ πατέρες, ἀγιώτατοι καὶ θεοτίμητοι
- 5 οἰκονόμοι καὶ /πρωτοσύγγελοι· εὐλαβέστατοι καὶ θεοσεβέστατοι ἱερεῖς καὶ ἱεροδιάκονοι· ἀγλαόφωτοι καὶ /πνευματορῆτορες θεοὶ διδάσκαλοι, ἐκλαμπρώτατοι καὶ ἐνδοξώτατοι αὐθέντες, τιμῶ/τατοι καὶ λογιώτατοι κληρικοί, εὐγενέστατοι χρησιμώτατοι καὶ μεγαλοπρεπέστατοι ἄρχο/ντες, καὶ ἅπας ὁ τοῦ Κυρίου χριστοτερπῆς χριστόνυμος καὶ περιούσιος λαός, καὶ κληρὸς ἐπιπόθη/τον τῆς δεξιᾶς καὶ εὐλογημένης μοίρας τοῦ δεσπότου χριστοῦ, χαίροιτε ἐν κυρίῳ καὶ ὑγιαίνετε, τὴν προσή/κουσαν καὶ ὀφειλομένην μετάνοιαν ὀλοψύχως ἀπο-
- 10 νέμομεν ὑμῖν ἅπασι, ἐκτενῶς δεόμεθα καὶ πα/ρακαλοῦμεν τὸν μεταμορφοθέντα σωτήρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν χριστόν, ἵνα εἴητε ἅπαντες ἐν εἰρήνῃ καὶ εὐημερίᾳ /καὶ σωτηρίᾳ ψυχῆς καὶ σώματος, καὶ εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν καὶ σωτήριον, ἀεὶ φυλαττόμενοι, ἐν ἔτῳ πολλῶν /περιόδοις, εἰς δόξαν χριστοῦ καὶ αἴνον, καὶ εἰς ἡμετέραν εὐφροσύνην καὶ πνευματικὴν ἀγαλλίασιν, τῶν ἐξ ὄ/λης ψυχῆς καὶ καρδίας ἀγαπόντων ὑμᾶς, Θεοῦ τοίνυν εὐδοκία καὶ βοηθεία σωτηριωδῶς ἔχομεν καὶ /
- 15 ἡμεῖς ἕως τοῦ νῦν, πλὴν μετὰ πολλῶν συμφορῶν, συκοφαντιῶν τε καὶ ἀδικιῶν, παρὰ τῶν ἐπερχομένων /πασιάδων διὰ τὴν τῶν ληστῶν συμφορὰν, καὶ ἀπὸ μὲν τὸ ἐν μέρος ἀδικοῦσιν ἡμᾶς οἱ κλέπται, ἀπὸ δὲ τὸ /ἄλλον οἱ πασιάδες, ἐξ ὧν στενοχωρούμενοι καὶ θλιβόμενοι ἡμεῖς οἱ εὐτελεῖς μοναχοί, οἱ τὴν ἱεράν καὶ σε/βασμίαν μονὴν οἰκοῦντες ἐπονομαζομένην ζάμπουρδα οὐκ ἔχομεν ποῦ προσδραμεῖν καὶ χεῖρα βοη/θείας ἐπιτυχεῖν, εἰ μὴ πρὸς ὑμᾶς τοὺς φιλευσεβεῖς καὶ φιλοχρίστους καὶ
- 20 ἐλεήμονας χριστιανούς, καὶ διὰ /τοῦτο μετὰ δεήσεως πολλῆς στέλλομεν αὐτόθι τὸν αἰδεσιμότατον ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικῶν πατᾶ κύρ νεό/φυτον σὺν τῇ λοιπῇ αὐτοῦ συνοδίᾳ, ὅθεν παρακαλοῦμεν πάντας ὑμᾶς, ἵνα δέξησθε αὐτοὺς ἀσπασί/ως ἐν ἱλαρῷ βλέμματι καὶ εὐμενῇ τῷ προσώπῳ, καὶ συνδράμετε καὶ βοηθήσατε αὐτούς, ὁ μὲν πολὺ, ὁ /δὲ ὀλίγον, ἕκαστος κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν καὶ ἀγαθὴν προαίρεσιν, καὶ γραφήτῳ ὁ μὲν εἰς τὴν ἀγίαν πρόθε/σιν, ὁ δὲ σαραντάριν, ὁ δὲ καὶ ἀδελ-
- 25 φάτον, ἵνα διὰ τῆς ὑμετέρας χριστομιμῆτου ταύτης ἐλεημοσύνης /καὶ βοηθείας, ἡμεῖς μὲν λάβομεν μικρὰν ἄνεσιν εἰς τὰς ἐπερχομένας ἡμῖν συμφοράς, (καὶ μὲ ὅλα ταῦτα /ἤμεσθεν κατὰ πολλὰ ἡστερημένοι τοῦ ὕδατος ὡς τὸ γινώσκουν οἱ πάντες) ὑμεῖς δὲ παρ' ἡμῶν ἔχη/τε τὸ μνημόσυνον ἀκατάπαυστον ὡς νέοι κτήτορες, μετὰ τῶν παλαιῶν ἡμῶν καὶ μακαρίων κτητό/ρων, ἐν ἑσπέρᾳ καὶ πρωὶ καὶ μεσημβρίᾳ, παρὰ δὲ τοῦ μισθα-

- ποδότου κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ λάβοι/τε τὸν ἄξιον μισθὸν ἑκατον-
 30 ταπλάσιον. καὶ ἐν τῇ φρικτῇ καὶ φοβερᾷ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως λύσιν / τῶν
 ἀμαρτημάτων καὶ ζωὴν τὴν αἰώνιον. αὐτὸς γὰρ ἐν εὐαγγελίοις λέγει.
 μακάριοι οἱ ἐλεήμονες ὅτι / αὐτοὶ ἐλεηθήσονται. καὶ πάλιν. ἐφ' ὅσον
 ἐποιήσατε ἐν ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων / ἐμοὶ ἐποι-
 ήσατε. ἀλλὰ καὶ ὁ προφήτης θεοπάτωρ δαβίδ. ψάλλει εἰς τὸ ψαλτήριον
 οὕτως. ὄλην τὴν / ἡμέραν ἐλεεῖ καὶ δανίζει ὁ δίκαιος καὶ τὸ σπέρμα
 αὐτοῦ εἰς εὐλογίαν ἔσται. ὅπως καὶ τῆς θείας / καὶ μακαρίας ἐκείνης
 35 φωνῆς ἀκοῦσαι ἀξιοθήσεσθε. τὸ δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς μου
 κληρο/νομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς
 κόσμου. καὶ τὰ ἐξῆς. ἧς ἀξίω/θείημεν πάντες ἐν τῷ χριστῷ ἰησοῦ τῷ
 κυρίῳ ἡμῶν. ᾧ πρέπει πάσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις τῷ πατρὶ καὶ
 τῷ / υἱῷ. καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι. νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰ-
 ὄνων. ἀμήν.

† ὁ καθηγούμενος τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς μεταμορφώσεως Ζάμπουρ-
 δας Φιλόθεος ἱερομόναχος καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ ἐν χριστῷ ἀδελφοί.

Ἐκ τοῦ κειμένου τῆς διαθήκης ἐξάγονται τὰ παρακάτω συμπεράσματα :

α) Ἡ σκῆπη τοῦ ἁγίου Νικάνωρος στὴν πλαγιά τοῦ Καλλίστρατου
 προῦπηρχε τοῦ σημερινοῦ μοναστηρίου (βλ. στίχο 8 «καὶ τὴν ἀνάκτησιν
 τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς εἰς ὄνομα τιμώμενον ἅγιος γεώργιος»).

β) Τὸ μοναστήρι ὁ Νικάνωρ τὸ ἔκτισε στὴ θέση παλαιότερου ναοῦ ἢ
 μοναστηριακοῦ συγκροτήματος (βλ. στίχο 9 «εὐρὸν πεπαλωμένο καὶ χα-
 λασμένο θεμέλιω»). Στὴν εἴσοδο τοῦ ὑπογείου τοῦ μοναστηρίου ὑπάρχει
 ἀμφικιόνιο τοποθετημένο ὡς σκαλοπάτι. Ἐπίσης ὑπάρχει καὶ δεῦτερο ἀμ-
 φικιόνιο στὸ ναὸ τοῦ μετοχίου τῆς μονῆς χρησιμεῖον σὰν κάθισμα.

γ) Ἡ ὑπαρξη εἰκόνας προσδιορίζει τὴν ἐποχὴν τῆς κατασκευῆς τῆς
 μόνον καὶ ὄχι τὸν χρόνον τῆς ιδρύσεως τοῦ παλαιότερου συγκροτήματος (βλ.
 στίχους 10, 11 «...εὐρῶν τὴν εἰκόνα τοῦ σω/τῆρος Χριστοῦ τῆς μεταμορφώ-
 σεως...»).

RÉSUMÉ

Nicolas Delialis, Le prototype du testament de Saint Nicanôr de Thessaloniki suivi de quatre diplômes inédits.

L'article contient la publication de cinq manuscrits, trouvés au clocher du monastère de Zavorda à Kozani.

1. Le prototype du testament de S. Nicanôr qu'au paravant nous avons publié d'après le codex du monastère, récopié du prototype en 1692 par un certain Jean Zographou.

2. Sigille d'Archevêque d'Ochrid Méléte, en 1677, par lequel l'archevêque confirme que le monastère de Zavorda est stavropighiaque et dépendé de la juridiction d'archevêque d'Ochrid.

3. Copie du Sigille d'Archevêque d'Ochrid Jôasaph, en 1732, qui confirme et ratifie que le monastère de Zavorda est stavropighiaque. Ceci par ce que la vie monastique à Zavorda était perturbée par le metropolite de Grevena de son autorité privée.

4. Sigille du Patriarche Oecuménique Gabriel III, en 1782, adressé aux metropolites de Grevena et de Siatista sur l'absolution patriacale des moines Bessarion et Zôsime, après leur voyage à Constantinople.

5. Lettre ouverte, s.d., de Philothé higoumène du monastère de Zavorda, demandant l'assistance du clergé et des notables, afin que le monastère puisse être délivré par les souffrances des brigants et des pachas turques.